

ITINERARIUL AVARILOR CĂTRE CÂMPIA PANONICĂ REFLECTAT ÎN SURSELE SCRISE. SECOLELE VI-VII

*

THE ROUTE OF THE AVARS TO THE PANNONIAN PLAIN REFLECTED IN WRITTEN SOURCES. VI-VII CENTURIES

*

L'ITINÉRAIRE DE L'AVARI À LA PLAINE PANONIC REFLÉTÉ DANS LES SOURCES ÉCRITES. VI-VII SIÈCLES.

drd.Paul-Marian BOERU¹

Rezumat: Perioada Migrațiilor și a Evul Mediu Timpuriu sunt considerate epoci istorice marcate de violență, care nu ne sunt încă pe deplin cunoscute. După sosirea lor, avarii au reușit să formeze o putere importantă care a jucat un mare rol în desfășurarea evenimentelor secolelor VI-VII d. Chr. din estul și centrul continentului European. Această confederație barbară a apărut într-un timp relativ scurt după care avarii au început să atace granița și provinciile de la Dunărea Mijlocie și de Jos. Prezenta abordare are scopul de a analiza sursele literare privind sosirea avarilor în Câmpia Panonică în secolul al VI-lea și imaginea nomazilor reflectată în sursele antice.

Cuvinte cheie: avari, surse scrise, secolele VI-VII d.Chr, gepizi, longobarzi.

*

Abstract: The Migration Period and the Early Middle Ages are considered historical eras marked by violence, which are not yet fully known to us. After their arrival, the Avars managed to form an important power that played a big role in the events of the VI-VIIth centuries in the east and center of the European continent. This barbarian confederation arose in a relatively short time after which the Avars began to attack the border and the Middle and Lower Danube provinces. The present approach aims to analyze the literary sources regarding the arrival of the Avars in the Pannonian Plain in the 6th century and the image of the nomads reflected in the ancient sources.

Key words: avars, written sources, VI-VII th centuries, gepids, lombards.

*

Résumé: La période des migrations et le haut Moyen Âge sont considérés comme des époques historiques marquées par la violence, qui ne nous sont pas encore pleinement connues. Après leur arrivée, les Avars ont réussi à former une puissance importante qui a joué un rôle important dans le déroulement des événements des VIe-VIIe siècles après JC à l'est et au centre du continent européen. Cette confédération barbare est née en un temps relativement court, après quoi les Avars ont commencé à attaquer la frontière et les provinces du Danube moyen et inférieur. La présente approche vise à analyser les sources littéraires concernant l'arrivée des Avars dans la plaine pannonienne au VIe siècle et l'image des nomades reflétée dans les sources antiques.

Mots clés: Avars, sources écrites, VI-VII siècles, Gépides, Lombards.

¹ Arheolog, Banat archaeosave SRL; doctorand, Universitatea din București; boeru.paul@yahoo.com.

Perioada migrațiilor, este profund marcată de violență fiind considerată o epocă de declin în mai toate aspectele studiate, care nu ne este cunoscută decât într-o oarecare măsură datorită surselor scrise care se raportează la anumite aspecte ale epocii și surselor arheologice. În zona Dunării de Jos și de mijloc granița bizantină a fost puternic afectată de migrația goșilor la sfârșitul secolului al IV-lea². Colapsul conglomeratului hunic desfășurat la mijlocul secolului al V-lea și convalescența militară și politică a Imperiului Roman de Răsărit de la finalul secolului al V-lea și începutul celui următor, au făcut ca frontiera Dunării de Jos să redevină un element-cheie în relația Imperiului cu vecinii săi³. Percepția pe care o avem asupra graniței bizantine de la Dunărea de Jos s-a schimbat în ultimele decenii. S-a concluzionat faptul că instalațiile militare nu funcționau de multe ori ca niște delimitări spațiale, de exemplu cetățile-pod ca cele de pe Rin și de la Dunărea de Jos au fost construite pentru a facilita traversarea fluviilor, comunicarea și controlul zonelor din apropierea frontierelor⁴.

Avarii apăruti în zona Dunării de Jos după mijlocul secolului al VI-lea joacă un rol marcant în evenimentele epocii atât în zona Dunării de Mijloc cât și a zonei inferioare a fluviului, scopul lor central fiind să treacă la sud de frontiera bizantină pentru a prăda bogatele provincii balcanice ale Imperiului Bizantin. Această populație nomadă ajutată de tacticile și armamentul lor superior de luptă dar și mobilitatea armatelor a avut posibilitatea să se afirme pe plan militar. Subjugarea diferitelor populații de barbari și folosirea acestora în atacurile multiple orientate spre provinciile Imperiului Bizantin de la sud de Dunăre sunt evenimente care au lăsat amprenta asupra secolelor VI-VII d.Chr, nomazii jucând un rol major în destabilizarea și distrugerea *limesului*⁵ bizantin în primele decenii ale secolului al VII-lea⁶. Opinia comună este

² H. Talevski, *The persistence of the limes and the condition of the defensive system as reflections of the general collapse of the state system in the Early Byzantine Balkans*, în „Bulgarian e-Journal of Archaeology Supplements”, VII, 2019, p. 286.

³ F. Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2006, p. 165.

⁴ *Idem*, *Frontier Ethnogenesis in Late Antiquity: The Danube, the Tervingi, and the Slavs in Borders, Barriers, and Ethnogenesis: Frontiers in Late Antiquity and the Middle Ages*, editată de Florin Curta, Brepolis publishers, Turnhout, 2005, p. 178.

⁵ termen folosit de scriitorii antici care se referă la o graniță fortificată sau pentru a marca limitele Imperiului Roman. Sensul acestui termen a fost adaptat de istoricii moderni. Percepția pe care o avem asupra graniței bizantine de la Dunărea de Jos s-a schimbat în ultimele decenii. Când ne raportăm la frontierele Imperiului nu trebuie să le considerăm impenetrabile ci mai degrabă un „spațiu cultural ce permitea diferite moduri de interacțiune ce diviza Imperiul de lumea barbară.” Vezi: B. Isaac., *The Meaning of 'Limes' and 'Limitanei' in Ancient Sources*, în „Journal of Roman Studies”, 78, 1988, pp. 125-147; A. Wood., *WHY WERE THE SCLAVENES NEVER ROMAN ALLIES? A Study of Late Antique Roman Frontier Policy and a Barbarian Society*, Macquarie University, Sydney, p. 39.

⁶ Al. Madgearu, *The downfall of the danubian frontier*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XXXVI, 1997, pp. 315-326.

aceea că prăbușirea frontierei de la Dunărea de Jos este însă un proces îndelungat cauzat atât de factori interni cât și externi⁷.

Din punct de vedere militar, nomazii avari, erau experți în folosirea arcului călare. Această caracteristică întâlnită preponderent în rândul nomazilor este cunoscută încă de pe vremea istoricului Herodot⁸. Principalele surse scrise antice care se referă la echipamentul folosit de către avari sunt *Strategikon*, scrierile valoroase ale lui Teofilact Simocatta dar și *Miracolele Sfântului Dimitrie*. Cercetările de teren au produs numeroase surse primare care coincid cu datele produse de sursele scrise. Până în acest moment, cercetările arheologice asupra mormintelor atribuite avarilor nu au identificat echipamente militare complete. Armele și armurile descoperite adesea în context funerar sunt coifuri, piese de armură (lamelară sau zale) săbii, piese de la arcuri, vârfuri de lance, săbii, cuțite și topoare⁹. Pentru a-i contracara pe acești iscusiți nomazi din punct de vedere militar care erau și capabili de a surprinde armatele bizantine, în tactica militară imperială bizantină au avut loc unele reforme prezentate în *Strategikon*¹⁰.

Avarii ca majoritatea nomazilor și-au bazat puterea militară pe cavalerie despre care sursele scrise spun că era bine echipată din punct de vedere defensiv. Ținând cont de caracterul polietic dar și de structura khaganatului, cercetătorii presupun faptul că nomazii subjuogați de avari cum ar fi kutrigurii formau cavaleria ușoară, iar slavii și gepizii formau infanteria¹¹. Sursa amintită, *Strategikon* îi descrie ca fiind iscusiți în lupte și experimentați, rezistenți la greutăți și lipsuri reușind să își păcălească inamicii¹². În ceea ce privește echipamentul, aceștia: *Erau echipați cu armuri de zale (zaves) săbii, arcuri și lănci. În luptă majoritatea poartă două arme, lănciile ținându-le peste umeri și arcurile în mâini și le folosesc după cum e nevoie. Poartă armuri nu doar ei dar și caii care au în fața lor din fier (kentoukla). Ei acordă o atenție mărită antrenamentului folosirii arcului în timp ce călăresc*¹³.

Piese inovative ale echipamentului militar folosit de călăreții avari care ofereau un avantaj deosebit în confruntările militare au fost implementate mai târziu și de către bizantini. Printre acestea putem aminti de scărițele de șa care facilitau urcarea și coborârea rapidă de pe cal, dar în același timp asigurau stabilitatea călărețului. Cele mai timpurii obiecte de acest tip au fost identificate în mormintele avare din Ungaria

⁷ A. Gândilă, *Money talks: financial crisis and the fate of the Roman Balkans, c. 582-602*, în „Studia Romana et Mediaevalia Europaensia”, LXXXV, 2018, p. 124.

⁸ G. Kardaras, *The nomadic art of war. The case of the avars*, în „Acta Militaria Mediaevalia”, 11, 2015, p. 7.

⁹ *Ibidem*, p. 8.

¹⁰ Importantă sursă scrisă pentru studiul aspectelor militare dar și al populațiilor „barbare” ale în Antichitatea târzie.

¹¹ G. Kardaras, *op.cit.*, p. 7.

¹² *Strategikon*, trad. George T. Dennis, Editura University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1984, XI, 2.

¹³ *Ibidem*, *loc. cit.*

datate la jumătatea secolului a VI-lea¹⁴. În sursele bizantine aceste scărițe apar pentru prima dată în *Strategikon* sub denumirea latină de „*scala*”¹⁵. Stilul de luptă dar și armamentul avarilor le-au permis acestora să se afirme din punct de vedere militar reușind să schimbe balanța puterii în estul și centrul continentului European.

În sursele bizantine contemporane, avarii sunt descriși cu aceleași stereotipuri care se aplică și altor popoare barbare: de neîncredere, zgârciți, urâți, cruzi, etc. Astfel de înfățișare negativă este folosită încă din antichitate, de la descrierea sciților de către *Herodot*¹⁶. Nomazii sunt descriși în opoziție cu lumea „civilizată” fiind numiți barbari -care locuiesc în afara spațiului geografic și cultural al lumii creștine romane-, având o limbă, obiceiuri, religie diferită¹⁷. Cu toate că autorii bizantini folosesc o viziune „tradițională” în descrierea populațiilor nomade, sunt unele aspecte ce merită nuanțate. Cu toate că importanți autori contemporani cum ar fi Procopius din Caesarea¹⁸, Meneandru Protector¹⁹, Teofilact Simocatta²⁰, au o atitudine disprețuitoare față de oamenii stepelor, alți istorici antici printre care și Priscus, sau autorul *Strategikon*-ul au o atitudine mai pozitivă²¹. Autorii bizantini au fost însă în mare parte interesați de aspectele politice și militare ale relațiilor bizantino-avare, (conflicte militare, tratate, subsidii) și nu despre cele culturale ale populațiilor barbare. Istoricii contemporani cu evenimentele epocii se referă la nomazi sub diverse nume ca avari, avars/abares, huni, în timp ce teritoriul lor este numit Hunia, Avaria, provincia avarorum²². Astfel, în sursele scrise teritoriul gepizilor era numit Gepidia iar al longobarzilor Longobardia²³.

¹⁴ G. Kardaras, *op.cit.*, p. 10.

¹⁵ *Strategikon*, *op.cit.*, XI, 6.

¹⁶ Istoric grec considerat a fi părintele istoriei pentru modul în care a tratat evenimentele expuse. În opera sa *Istorie* care este redactată în dialect ionic și împărțită în epoca elenistică în 9 cărți, Herodot își propune să abordeze prima mare confruntare dintre lumea orientală ([Asia](#)) și cea apuseană ([Grecia](#)), dintre despotismul oriental și democrația elenistică, Războaiele Medice.

¹⁷ W. Pohl, *Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa, 567–822 n. Chr.*, C.H. Beck, Munchen, 1988, pp. 1-16.

¹⁸ Procopius din Caesarea (cca 500-555 p.Chr) a fost un membru al aristocrației senatoriale, critic față de reformele lui Iustinian, dar martor în suita comandantului Belizarie în timpul războaielor purtate de Imperiul Bizantin cu diferiți barbari printre care și perșii, vandalii și goții, pe care le-a prezentat/descris în opt cărți, presărând în cadrul acestora multe relatări despre slavi.

¹⁹ Un al istoric bizantin contemporan cu evenimentele secolelor VI-VII este Meneandru Protector, Lucrările sale sunt *Istoria* și *Istoria păgânilor* Scrisă probabil din porunca împăratului Mauriciu, deoarece Meneandru s-a bazat mult, dacă nu în totalitate pe surse scrise, în special materiale de arhivă (documente de corespondență, rapoarte ale ambasadurilor). Vezi: F. Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, *op.cit.*, p. 40.

²⁰ Considerat ultimul istoric al antichității, acesta a copos o istorie a domniei lui Mauriciu în opt cărți în prima parte a secolului al VII-lea.

²¹ R. Pallas-Brown, *East Roman Perception of the Avars in the mid- and late sixth Century*, în *Ethnicity and Culture in Late Antiquity*, edited by Stephen Mitchell and Geoffrey Greatrex, Classical Press of Wales, 2000, pp. 309-329.

²² W. Pohl, *op.cit.*, p. 309.

²³ F. Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, *op.cit.*, p. 172.

Originea avarilor este atribuită de către unii specialiști în orientul îndepărtat și anume populației *Donghu/Tonghu*, nume utilizat în sursele scrise antice chinezești. Acestea se referă la avari²⁴ cu ocazia conflictului cu Dinastia Wei²⁵. Cu toate acestea, atribuirea nu este în acest moment sigură în istoriografie. Migrația avarilor către Europa își are originea, conform istoriografiei de specialitate, în schimbările politico-militare din centrul Asiei de la mijlocul secolului al VI-lea, create ca urmare a obținerii de supremație politică a turcicilor originari de pe teritoriul Mongoliei de astăzi, supremație pe care o vor deține până în 745²⁶. Consecințele acestei schimbări politice sunt observate în mișcările de populații care i-au dislocat și pe avari, aceștia alegând să se îndrepte către vest, spre continentul European. Astfel prima mențiune a avarilor în sursele antice bizantine este relatată de către Priscus²⁷ -probabil în 463- cu ocazia prezentării la Constantinopol a unei delegații care reprezenta populațiile nomade (saraguri, uroguri și onoguri). Conform istoricului, sabirii împinși de către avari au forțat la rândul lor pe alți nomazi să renunțe la teritorii, aceștia alcătuind delegația care s-a prezentat în capitala Bizantină²⁸.

După migrația care a avut loc la începutul anilor 60 ai secolului al V-lea d. Chr., avarii au stăpânit parte din Centrul Asiei, teritoriul Mongoliei actuale, Bazinul Tarim și părți din sudul Siberiei până spre mijlocul secolului al VI-lea. Fiind înfrânți de turcici, avarii au apărut la nordul munților Caucaz în 557. Cu toate că largul spațiu geografic era tentant pentru avari, aceștia au decis părăsirea teritorului alegând să migreze spre vest, cel mai probabil din cauza faptului că amenințarea triburilor turcicilor era prea mare²⁹.

Relațiile diplomatice dintre Imperiul Bizantin și avari au început oficial în ianuarie 558, când avarii – conform unor surse scrise în număr de 20 000 -³⁰ fugiți de dominația lui Sizabul³¹ au trimis soli la Constantinopol. Conform lui Meneandru Protector, mediatorul acestei întâlniri a fost conducătorul alanilor, Sarosius, aliat al bizantinilor. Conducătorul solilor avari Kandikh a prezentat lui Iustinian cererile

²⁴ P. Golden, *Some Notes on the Avars and Rouran*, în „Steppe Lands and the world beyond them”, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza Iași, Iași, 2013, pp. 43-66.

²⁵ Dinastiile nordice în China încadrate temporal între 386-534, perioadă când are loc unificarea regatelor nordice.

²⁶ D. Sinor, și S.G. Klyashtorny, *The Türk Empire* în „[History of civilizations of Central Asia, The Crossroads of civilizations, A.D. 250 to 750, vol III](#)”, Unesco Publishing, 1996, pp. 327-330.

²⁷ Istoric al secolului al V-lea care ocupa de asemenea și funcții administrative în Imperiul Roman Târziu. Acesta a scris în greacă în opt volume Istoria Bizanțului care cuprinde evenimente petrecute între 433 și 474 d. Chr.

²⁸ Priscus, *Fragmenta*, ed. and transl. R.C. Blockley, *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire, vol. 2: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus*, în „ARCA: Classical and Medieval Texts”, Liverpool: F. Cairns, 1983, p. 344.

²⁹ Al. Sarantis, *Eastern Roman management of barbarian states in the Lower-Middle Danube frontier zones, AD 332–610* în „GrenzÜbergänge”, 2016, p. 54.

³⁰ Menander, *History: The History of Menander the Guardsman*, ed. and transl. R.C. Blockley în „ARCA: Classical and Medieval Texts”, 17, Liverpool: F. Cairns, 1985, pp. 114-116.

³¹ Sizabul (552–576) a fost unul dintre conducătorii khagabatui turcic.

avarilor intitulați „*cei mai puternici chiar invincibili*”. Acestea constau în teritoriu, subsidii anuale și cadouri (bunuri de prestigiu). De asemenea, acesta a promis că avarii vor învinge inamicii Imperiului Bizantin. Iustinian a acceptat aceste cereri considerând că poate fi vorba de o alianță formală. Pentru a o confirma, împăratul a trimis cadouri khaganului, dar a refuzat solicitarea nomazilor de a se așeza pe teritoriul imperiului. Iustinian a trimis pe Valentinus un *spatharius*³² pentru a-i informa pe avari în legătură cu inamicii Imperiului de la nordul munților Caucaz și la nord de Marea Neagră. Meneandru Protector a pus raportarea lui Iustinian cu cererile avarilor sub semnul bătrâneții, împăratul fiind plictisit de războaie încerca să relaționeze cu inamicii imperiului în alte moduri.

O altă ipoteză poate fi aceea că împăratul *Iustinian* (482-565), fiind cunoscut ca un bun strateg, a bănuțit pericolul reprezentat de către nomazii războinici și a refuzat instalarea acestora în interiorul teritoriului Imperiului Bizantin. Acesta s-a comportat conform normelor imperiale cu privire la raportarea vecinilor barbari și anume folosirea unor populații împotriva altora cu scopul principal de a stabili pacea la granițele imperiului și de a evita instaurarea unei superputeri barbare. Între anii 558-559, kutrigurii au trecut la sud de fluviu unde au obținut numeroase victorii. Astfel, aceștia au reușit să devină aliații avarilor până în 630 când kutrigurii se vor revolta și vor dori să părăsească dominația acestora. Rezultatul acestor acțiuni a fost unul neașteptat, alianța încheiată de *Iustinian* cu avarii a fost că barbarii i-au inclus în confederația lor pe kutriguri, cei care recent provocaseră pagube de amploare Imperiului Bizantin. Iustinian (487-565) nu urmărise decât ca avarii să rămână la nord de Caucaz ca pe o amenințare pentru populațiile rebele din zonă, dar aceștia au preferat să înainteze spre vest în stepa la nord de Marea Neagră care era mult mai potrivită stilului lor de viață nomad³³.

Relațiile imperiului cu vecinii nomazi au fost de mare importanță politică în timpul secolului al VI-lea. Războiul cu Persia necesita concentrare de trupe și resurse spre linia frontului în est. În consecință, relațiile cu nomazii implicau multe riscuri pentru diplomația bizantină, acestea presupunând un grad ridicat de atenție din partea autorității imperiale. Pacea trebuia menținută cât mai mult prin mijloace diplomatice chiar și atunci când provinciile bizantine erau atacate de slavi și avari³⁴.

Alte surse scrise bizantine oferă informații prețioase referitoare la venirea avarilor în spațiul continentului European. *Theophanes Confessor*³⁵ amintea că nomazii veniseră ca fugari din țara lor în Scythia și Moesia și au trimis soli la *Iustinian*

³² Funcție a gărzii de corp imperiale în Imperiul Bizantin în secolele V-VI d.Chr.

³³ Al. Madgearu, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, p. 187.

³⁴ G. Kardaras, *Byzantium and the Avars, 6th-9th Century Ad: political, diplomatic and cultural relations*, National Hellenic Research Foundation – Institute for Byzantine Research, Atena, 2010, pp. 20-23.

³⁵ Membru al aristocrației bizantine, devine preot și cronicar. Chronographia lui Theophanes Confessor (758-817) este o sursă scrisă foarte importantă pentru studiul istoriei Bizanțului secolelor VI-VII.

cerând să fie primiți ca și supuși. Altă informație din așa numita *Cronică a Monemvasiei*³⁶ despre așezarea avarilor la *Durostorum*³⁷ este fără valoare. S-a stabilit faptul că aceasta a fost o relatare imaginată de autor pe baza cronicii lui *Theophanes*. Fragmente din Meneandru Protector, susțin idea că avarii au locuit o scurtă perioadă de timp în spațiul Dobrogei actuale³⁸.

Avarii sunt surprinși în unele lucrări ale lui Corippus³⁹, Meneandru Protector și Teophilact Simocatta în diferite interacțiuni în care nomazii susțin anumite dialoguri, ocazie cu care autorii antici promovează ideea că aceștia vorbesc ca asemeni unor barbari. Delegațiile avarilor sunt înfățișate de către Meneandru Protector drept pline de mândrie și vanitate care „*ba se roagă, ba amenință*” și au ca scop înșelarea împăratului. Khaganul vorbește într-un mod violent și amenințător⁴⁰. Cu toate acestea, se pare că avarii au impresionat cu părul lor lung și împletit cetățenii Constantinopolului⁴¹. Părul lung împletit era adesea atribuit populațiilor nomade⁴². Un alt aspect comun adesea întâlnit în sursele scrise este acela că avarii erau „fugitivi”, refugiați veniți dinspre est care cereau ajutor împăratului⁴³. Cel mai probabil istoricul Theophilact Simocatta se referea la mai multe populații nomade care au ajuns în această regiune numindu-i pe toți avari. În mărturia sa, istoricul contemporan cu evenimentele, susține că împăratul Mauriciu (582-602) a primit probabil în 598 o scrisoare din partea khaganului turcicilor vestici în care acesta s-a intitulat stăpânul celor șapte climate⁴⁴.

După refuzul cerințelor avarilor de către Iustinian, aceștia și-au îndreptat din nou atenția spre vest, către Dunărea de Mijloc. În același an (562), în timpul unui atac minor de pradă în Thuringia⁴⁵, avarii au avut contact pentru prima dată cu francii. Regele Austrasiei⁴⁶, Sigibert I (561-575), a inițiat un atac împotriva nomazilor și i-a

³⁶ Cronica reprezintă mai degrabă o compilație de surse importante pentru studiul atacurilor slavilor și avarilor și colonizării teritoriului greciei de către slavi. Aceasta acoperă perioada 587-805.

³⁷ Cetatea Durostorum (Silistra-Bulgaria) a fost o importantă cetate și oraș roman pe malul drept al Dunării, între cetățile *Sucidava* și *Axiopolis*, reconstruită de împăratul Iustinian.

³⁸ Al. Madgearu, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, *op.cit.*, p. 189.

³⁹ Flavius Cresconius Corippus a fost un poet de origine berberă originar din Africa care a scris și a deținut funcții administrative la Constantinopol în perioadele de domnie ale lui Anastasius și Iustinian.

⁴⁰ R. Pallas-Brow, *op.cit.*, pp. 318-319.

⁴¹ Theophanes, *Chronography: Theophanis abbatis agri atque Confessoris, Chronographia annorum DXXVIII*, ed. C. de Boor. Leipzig: Teubner, 1883. Engl. transl. C. Mango. and R. Scott, *The Chronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and ear Eastern History AD 284-813*. Oxford: Clarendon Press, 1997, p. 232

⁴² Pallas Brow, *op.cit.*, p. 316.

⁴³ Meneander, *op.cit.*, pp. 44-46.

⁴⁴ G. Kardaras, *Byzantium and the Avars, 6th-9th Century Ad: political, diplomatic and cultural relations*, *op.cit.*, p. 16.

⁴⁵ Pe actualul spațiu al Germaniei. Thuringia a devenit ducat al regatului franc sub regele Dragobert în anul 631.

⁴⁶ Teritoriul originar al francilor în nord estul actualei Franței. După ce Clovis (466-511) l-a capturat, teritoriul a fost parte a regatului Merovingian până în secolul al VIII-lea.

forțat să se retragă. Atacul avarilor în vest a fost asociat cu politica externă exercitată de Iustinian. Unii cercetători au susținut ideea că avarii au fost instigați de către bizantini și probabil ajutați cu bani și cu arme⁴⁷ deoarece la acel moment, francii erau dușmanii bizantinilor, avarii acționând în interesul lui *Iustinian*. După înfrângerea avarilor, aceștia s-au întors spre Dunărea de Jos⁴⁸. Interesant este cum armatele avarilor străbat dinstanțe foarte mari într-un timp foarte scurt.

Activitatea lor în următorii trei ani nu ne este cunoscută deoarece sursele scrise nu îi menționează pe avari decât în anul 565, când are loc instaurarea domniei lui Iustin al II-lea (565-578). În acest moment, o nouă delegație din partea avarilor, condusă de Targitius, ajunge la Constantinopol. Avarii susțin faptul că Baian,⁴⁹ noul lor khagan, a înfrânt câțiva dintre inamicii pe care i-a indicat Iustinian, fapt pentru care cere mai multe daruri decât le-a oferit Iustinian în 558. Iustin refuză cerința avarilor deoarece darurile din partea lui Iustinian au fost voluntare, iar el nu le va dăruii nimic deoarece noul împărat nu avea nevoie de serviciile avarilor. Rezultatul întâlnirii dintre Targitius și Iustinian a fost acela că alianța s-a distrus și darurile din partea imperiului au fost întrerupte. Atitudinea lui Iustin raportată la Targitius simbolizează o schimbare majoră față de politica împăratului precedent⁵⁰. S-a concluzionat că cererea avarilor a fost doar un pretext⁵¹, avarii lăsând să se înțeleagă că ar putea ataca Thracia. *Iustin II-lea* renunță din acest moment la alianța cu avarii, iar refuzul lui de a plăti subsidiile duce la schimbarea atitudinii avarilor față de bizantini. S-a afirmat faptul că acesta este contextul în care avarii pătrund probabil în provincia Scythia⁵².

Atitudinea încordată a împăratului poate fi considerată o nouă raportare la noile schimbări politice de la nord de Marea Neagră și de Munții Caucaz. În următoarea perioadă au loc anumite schimbări care i-au transformat pe avari din refugiați în conducători la Dunărea de Jos. Avarii au înfrânt anumiți nomazi dar și pe anți⁵³ între

⁴⁷ Fritze, W., *Zur Bedeutung der Awaren für die slawische Ausdehnungsbewegung im frühen Mittelalter* în „Fruhzeit zwischen Ostsee und Donau”, Duncker & Humblot, Berlin, 1982, p. 84; P. Schreiner, *Eine merowingische Gesandtschaft in Konstantinopel (590?)*, în „Fruhmittelalterliche Studien”, 19, nr. 1, 1985, p. 200.

⁴⁸ G. Kardaras, *Byzantium and the Avars, 6th–9th Century Ad: political, diplomatic and cultural relations*, *op.cit.*, p. 27.

⁴⁹ Unul dintre cei mai importanți khagani avari care a domnit între 562-602 d.Chr. care a capturat Sirmium (582) și mai apoi Singidunum (584).

⁵⁰ Meneander, *op.cit.*, pp. 92-96.

⁵¹ Avarii doreau de fapt începerea războiului cu bizantinii, pentru a-l forța pe împărat, au cerut ca subsidiile din partea imperiului să fie mărite, deoarece nu aveau nimic de pierdut.

⁵² Madgearu, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, *op.cit.*, p. 189.

⁵³ Sursele bizantine antice susțin ideea că atât slavii (slavii) cât și anții ar avea o origine comună, un argument în acest sens fiind multiplele asemănări între aceștia. După tratatul din 545/546, anții devin aliații bizantinilor, fiind din acest moment folosiți de aceștia pentru a lupta împotriva sclavenilor. După anul 602, anții dispar din sursele scrise. Există diverse ipoteze și dezbateri referitoare la etnicitatea lor, neexistând prea multe informații asupra acestora. Studii recente au ajuns la concluzia că aceștia reprezentau o populație eterogenă etnic, compusă din alani, slavi și goți. Vezi Al. Madgearu, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, *op.cit.*, p. 166.

558-562. Politica susținută de Iustinian dorea un aliat puternic în stepele nord pontice dar odată ce avarii s-au mutat în 562 mai spre vest, în afara zonei unde Iustinian îi dorea, aceștia reprezentau un pericol pentru imperiu, fapt ce a dus la stoparea sistemului de alianțe pe care împăratul le construise. Iustin al II-lea a susținut că nu mai are „*nevoie de serviciile avarilor*” deoarece, după ce a primit delegații din partea khaganatului turcic, a presupus faptul că nu se mai poate baza pe ei să apere frontiera nord dunăreană sau stepele nord pontice, zonă des frecventată de către nomazii ostili⁵⁴.

Între teritoriul francilor și Munții Carpați erau așezate două populații care aveau statutul de *foederati*⁵⁵ cu Imperiul Bizantin. Gepizii în est și longobarzii în vest. Teritoriul gepizilor includea spațiul intracarpatic și câmpia dintre Dunăre și Tisa, iar teritoriul longobarzilor, spațiul dintre Sava și Dunăre. În fosta provincie Panonia, conducătorul gepizilor, *Cunimund*,⁵⁶ conducea capitala care se afla în cetatea Sirmium. Longobarzii stăpâneau cealaltă parte a fostei provincii Panonia mai exact la vest de Dunăre, după anul 508, când au cucerit teritoriul de la heruli⁵⁷.

În 566, gepizii sunt ajutați de către bizantini pentru a-i învinge pe longobarzi. Fiind înfrânți, aceștia au cerut ajutorul avarilor, care au văzut oportunitatea de a se așeza în spațiul intracarpatic. Khaganul *Baian* a cerut regelui longobard, *Alboin*,⁵⁸ o zecime dintre animalele longobarzilor, tot teritoriul gepizilor, dar și jumătate din prada obținută de la aceștia. *Alboin*, fiind deja decis să migreze spre peninsula Italică, a acceptat termenii avarilor, promițându-le și teritoriul Pannoniei, stăpânit la acel moment de ei. Această aliață era foarte tentantă pentru *Baian*, teritoriul gepizilor și longobarzilor fiind potrivit pentru stilul de viață pe teritorii întinse și joase dar și pentru ambițiile avarilor. Singura speranță a lui *Cunimund* a rămas Imperiul Bizantin de la care a cerut ajutorul, oferind cetatea Sirmium la schimb, dar Iustin al II-lea a refuzat. Și acest împărat bizantin respinsese anterior cererile avarilor⁵⁹. În 567, longobarzii au atacat gepizii și l-au ucis și pe *Cunimund* pe câmpul de bătălie situat cel mai probabil undeva în Câmpia Ungariei. Regatul gepidic s-a prăbușit, iar avarii au ocupat teritoriile gepizilor. Aceste evenimente au schimbat balanța puterii în centrul continentului European. Nu aceasta va fi însă maxima întindere pe care avarii o vor ocupa, deoarece în anul următor, pe 2 aprilie 568, longobarzii pleacă spre Peninsula Italică, teritoriul Pannoniei, ajungând sub controlul avarilor, care inițial au cerut un spațiu mult mai mic de la bizantini. La zece ani după prima delegație avară la Constantinopol, singurii vecini de la nordul Dunării - în afară de triburile slavilor

⁵⁴ Teophanes, *op.cit.*, p. 239.

⁵⁵ Orașe sau populații legate cu un tratat (foedus) de alianță cu Imperiul Roman și mai târziu Bizantin.

⁵⁶ Ultimul rege al gepizilor. Potrivit cronicii lui [Paul Diaconul](#), Alboin l-a ucis pe Cunimund, transformându-i craniul într-o cupă.

⁵⁷ Kardaras, *Byzantium and the Avars, 6th–9th Century Ad: political, diplomatic and cultural relations, op.cit.*, p. 27.

⁵⁸ Regele longobarzilor între 560-572. În timpul domniei sale s-a longobarzi și-au încheiat migrația așezându-se în Peninsula Italică.

⁵⁹ Al. Madgearu, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614, op.cit.*, p. 189.

timpurii - erau avarii, care se vor dovedi mult mai periculoși decât gepizii și longobarzii. Imperiul Romano-bizantin le-a recunoscut de la bun început stăpânirea avarilor asupra fostului regat gepidic din Pannonia⁶⁰.

Este foarte posibil ca slavii vesticii să fi început deja ocuparea Boemiei și Moraviei înainte de apariția avarilor nomazi în zona Dunării Mijlocii. Khaganul avar a încercat în această zonă doar controlarea punctelor strategice, așteptând atât resurse cât și luptători slavii⁶¹. Slavii timpurii nu sunt menționați în Noricum⁶² înaintea ocupației avarilor din 567 și, cel mai probabil, majoritatea au venit odată cu nomazii. Acest fapt a fost posibil datorită depopulărilor successive realizate atât de către romani cât și de longobarzii. Se pare că avarii le-au permis slavilor să cultive și să populeze acest teritoriu, ei îndreptându-și atenția spre spațiul Dunării de Jos. Centrul Khaganatului avar a devenit Câmpia Panoniei care i-a atras înainte de ei pe huni, iar după ei, pe maghiari⁶³.

Această zonă deținea, cel puțin în secolul al VIII-lea, capitala khaganatului, un teritoriu vast care, a fost probabil fortificat și întărit cu palisade concentrice și valuri de pământ. S-a formulat ipoteza că pătrunderea avarilor spre Transilvania s-a efectuat prin valea Mureșului. Asemănătoare cu confederația hunilor, cea a avarilor era, cu siguranță, multietnică. Avarii formau probabil elita căreia i se subordonau, din punct de vedere militar și economic, diferite populații precum slavii, kutrigurii, gepizii, romanicii din Pannonia și din spațiul intracarpatic, dar și prizonierii luați de la sud de Dunăre din multiplele atacuri organizate de aceștia⁶⁴. Puțin mai târziu, khaganul avar a fost capabil să domine germanicii din teritoriul dintre Elba și Oder și să își mențină puterea peste slavii vesticii care se pare că deja s-au așezat acolo și să controleze atât teritoriile bogate ale Boemiei și Silesiei cât și să dețină forța de muncă și trupe necesare pentru viitoarele campanii prin subjugarea treptată a slavilor⁶⁵. Avarii domină barbarii de la Dunărea de Jos și de Mijloc, reușind astfel să se afirme pe plan militar. Aceștia și slavii vor ataca limesul și provinciile bizantine în repetate rânduri. Aceste atacuri vor culmina cu asediul Constantinopolului în anul 626⁶⁶.

Pierderea importantului oraș Sirmium (pe actualul teritoriu al Serbiei) în 582 după trei ani de asediu în favoarea avarilor este doar un eveniment marcant pentru această perioadă⁶⁷. S-a formulat ipoteza cum că avarii ar fi controlat traversarea

⁶⁰ *Ibidem*, p. 192.

⁶¹ A. Leeper, *Germans, Avars and Slavs*, în „The Slavonic and East European Review”, 12, 34, 1933, p. 121.

⁶² Teritoriul corespondent cu zone geografice atât din actuala Austrie cât și din Slovenia.

⁶³ A. Leeper, *op.cit.*, pp. 123-124.

⁶⁴ I. Stanciu, I., *Teritoriul nord-vestic al României și khaganatul avar în „ACTA MUSEI POROLISSENSIS”*, 23, 1, 2000, p. 424.

⁶⁵ A. Leeper, *op.cit.*, p. 121.

⁶⁶ F. Curta, *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, *op.cit.*, pp. 46-48.

⁶⁷ W. Pohl, *op.cit.*, p. 175.

fluviului în această zonă la sfârșitul secolului al VI-lea⁶⁸. În aceeași perioadă, s-au intensificat incursiunile slavilor în Dioceza Tracia. Așezările de la nivelul limesului în Moesia II și Scythia dar și multe altele din Balcani au suferit o lovitură devastatoare între 584-586⁶⁹.

Sursele antice ne oferă informații importante despre avari, acestea fiind foarte utile în localizarea acestora. *Theofilact Simocatta*, care relatează această campanie militară organizată de către avari spre teritoriul de la sud de Dunăre, susține faptul că imediat, khaganul a apărut pe țărmurile Mării Negre la zidurile orașului Anchilao la o distanță de 575 km în linie dreaptă față de Viminacium, locul unde avarii erau localizați puțin mai înainte. Același autor susține faptul că avarii au rămas în Anchilao trei luni de zile. Cu toate acestea, conform lui *Ioan din Efes* avarii s-au întors imediat la Sirmium aflând de apropierea vechilor inamici ai acestora, *Kök Turcicii*⁷⁰ din est. Cercetătorii, analizând distanțele mari parcurse de călăreții avari într-un timp relativ scurt, susțin faptul că aceștia probabil nu aveau care trase de animale spre Sirmium deoarece acestea le-ar fi încetinit marșul. De asemenea, este posibil ca la această campanie, slavii pedestri nu au participat, acest fapt reieșind din același motiv⁷¹. Această mobilitate ridicată a armatelor avarilor le-a oferit avarilor avantaje în campaniile militare, dar și șansa să le fructifice, aceștia profitând și de schimbările politice și militare de la Dunărea de Mijloc și de Jos.

După apariția avarilor la Dunărea de Jos, o mare parte a secolelor al VI-lea și al VII-lea d.Chr, Imperiul Bizantin a fost nevoit să ofere bunuri de prestigiu și subsidii considerabile barbarilor, acestea fiind o mare îngrijorare pentru secolul al VI-lea, îngrijorare suprinsă și de sursele scrise. Iustinian, Iustin al 2-lea, Tiberius al II-lea și Mauricius au alocat subsidii de mari proporții. Conform tratatului din 575, aceștia primeau anual 80 000 de solidi, iar după 584, suma s-a ridicat la 100 000 de solidi anual⁷².

Concluzii:

Din analiza prezentă, observăm faptul că apariția și așezarea avarilor la Dunărea de Jos și acțiunile acestora, au avut un impact major care a schimbat în mare măsură relațiile diplomatice, contextul epocii și, în consecință, desfășurarea

⁶⁸ H. Gračanin, *Avari, južna Panonija i pad Sirmija* în „*Scrinia Slavonica*” 9.1, 2009, pp. 17-18, apud H. Talevski, *The persistence of the limes and the condition of the defensive system as reflections of the general collapse of the state system in the Early Byzantine Balkans*, în „*Bulgarian e-Journal of Archaeology Supplements*”, 7, 2019, p. 290.

⁶⁹ *Ibidem*, loc.cit.

⁷⁰ *Turcicii albaștri* au fost o mare confederație turcică războinică din Asia centrală. Există ipoteza că avarii au ajuns la Dunărea de Jos prin fuga de turci.

⁷¹ F. Curta, *Avar Blitzkrieg, Slavic and Bulgar Raiders, and Roman Special Ops: Mobile Warriors in the 6th-Century Balkans* în Zimonyi, I. și Karatay, O. (eds) „*Central Eurasia in the Middle Ages. Studies in Honour of Peter B. Golden*”. Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2016, pp. 69-89.

⁷² Al. Sarantis, *op.cit.*, p. 54.

evenimentelor. Nomazii reușesc să formeze o puternică confederație barbară multiethnică la granița de nord a Imperiului Bizantin și datorită inovațiilor armamentului și a stilului de luptă specific nomazilor reușesc să se afirme în acest spațiu geografic.

Itinerariul lor poate fi urmărit prin analiza surselor scrise, autorii antici fiind interesați de noii vecini apăruiți la frontiera Imperiului Bizantin. Sursele scrise surprind numeroase pasaje de mare importanță în studiul relațiilor militare, diplomatice dar ne ajută chiar și în localizarea aproximativă populațiilor și a armatelor barbare aflate în campanii ofensive spre provinciile imperiului.

Un factor important în ascensiunea politico-militară a avarilor la Dunărea Mijlocie și de Jos, care nu s-a bucurat de atenția cuvenită, este mobilitatea extrem de ridicată a armatelor nomazilor care, ajutați de herghelii bogate, reușesc să parcurcă distanțe impresionante într-un timp destul de scurt. Remarcant este și timpul scurt în care avarii reușesc să fructifice victoriile de pe câmpul de luptă (forțând autoritatea imperială bizantină la plata de subsidii din ce în ce mai ridicate), cât și să profite de evenimentele și schimbările politice de la Dunărea de Jos, reușind să formeze o puternică confederație barbară, deosebit de periculoasă pentru Imperiul Bizantin.

Bibliografie selectivă:

Curta, F., *Apariția slavilor. Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în veacurile VI-VII*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2006.

Curta, F. (2016), *Avar Blitzkrieg, Slavic and Bulgar Raiders, and Roman Special Ops: Mobile Warriors in the 6th-Century Balkans* în Zimonyi, I. și Karatay, O. (eds) *Central Eurasia in the Middle Ages. Studies in Honour of Peter B. Golden*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2016.

Curta, F., *Frontier Ethnogenesis in Late Antiquity: The Danube, the Tervingi, and the Slavs in Borders, Barriers, and Ethnogenesis: Frontiers in „Late Antiquity and the Middle Ages”*, editată de Florin Curta, Brepolis publishers, Turnhout, 2005.

Fritze, W., *Zur Bedeutung der Awaren für die slawische Ausdehnungsbewegung im frühen Mittelalter in Frühzeit zwischen Ostsee und Donau*, Duncker & Humblot, Berlin, 1982.

Gândilă, A., *Money Talks: Financial Crisis And The Fate Of The Roman Balkans, C. 582-602*, în „*Studia Romana Et Mediævalia Europænsia*”, Lxxxv, 2018.

Golden, P.(2013), *Some Notes on the Avars and Rouran*, în *Steppe Lands and the world beyond them*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza Iași, Iași, 2013.

Gračanin, H. (2009), *Avari, južna Panonija i pad Sirmija* în „*Scrinia Slavonica* 9.1, 2009.

Isaac, B., *The Meaning of 'Limes' and 'Limitanei' in Ancient Sources*, în „*Journal of Roman Studies*”, 78, 1988.

Kardaras, G., *Byzantium and the Avars, 6th–9th Century Ad: political, diplomatic and cultural relations*, National Hellenic Research Foundation – Institute for Byzantine Research, Atena, 2010.

Kardaras, G., *The Nomadic art of war. The case of the Avars*, în „*Acta Militaria Mediaevalia*”, 11, 2015.

- Leeper, A.**, *Germans, Avars and Slavs*, în „The Slavonic and East European Review”, 12, 34, 1933.
- Madgearu, Al.**, *The downfall of the lowe Danubian frontier*, în *Revue Roumaine d'Histoire*”, 1997.
- Madgearu, Al. (2011)**, *Istoria Militară a Daciei Post-Romane 275-614*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011.
- Menander**, *History: The History of Menander the Guardsman*, ed. and transl. R.C. Blockley (ARCA: Classical and Medieval Texts 17). Liverpool: F. Cairns, 1985.
- Pallas-Brown, R. (2000)**, *East Roman Perception of the Avars in the mid- and late sixth Century*, în *Ethnicity and Culture in Late Antiquity*, edited by Stephen Mitchell and Geoffrey Greatrex, Classical Press of Wales, 2000.
- Pohl, W.**, *Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa, 567–822 n. Chr.*, C.H. Beck, Munchen, 1988.
- Priscus**, *Fragmenta*, ed. and transl. R.C. Blockley, *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire*, vol. 2: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus (ARCA: Classical and Medieval Texts 10). Liverpool: F. Cairns, 1983.
- Sarantis, Al.**, *Eastern Roman management of barbarian states in the Lower-Middle Danube frontier zones, AD 332–610* în „GrenzÜbergänge”, 2016.
- Schreiner, P.**, *Eine merowingische Gesandtschaft in Konstantinopel (590?)*, în „Fruhmittelalterliche Studien”, 19, nr. 1, 1985.
- Sinor, D. și Klyashtorny, S. G.**, *The Türk Empire în History of civilizations of Central Asia, The Crossroads of civilizations, A.D. 250 to 750*, [vol III](#), Unesco Publishing, 1996.
- Stanciu, I.**, *Teritoriul nord-vestic al României și khaganatul avar în „ACTA MUSEI POROLISSENSIS”*, 23, 1, 2000.
- Strategikon, trad. George T. Dennis, Editura University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1984.
- Talevski, H.**, *The persistence of the limes and the condition of the defensive system as reflections of the general collapse of the state system in the Early Byzantine Balkans*, în „Bulgarian e-Journal of Archaeology Supplements”, 7, 2019.
- Theophanes**, *Chronography: Theophanis abbatis agri atque Confessoris, Chronographia annorum DXXVIII*, ed. C. de Boor. Leipzig: Teubner, 1883. Engl. transl. C. Mango. and R. Scott, *The Chronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History AD 284–813*. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- Wood, A. (2015)**, *Why were the sclavenes never roman allies? A study of late antique roman frontier policy and a barbarian society*, Macquarie University, Sydney, 2015.